

Leesmotivatie

Juni 2023

Hoe motiveer je leerlingen om te lezen? De vraag is kort, maar het antwoord is niet gemakkelijk. Het is immers een van de hot topics in de wereld van het leesonderwijs. De leesmotivatie is al jaren dalende en het is nog niet gelukt de trend om te buigen. Hadden we maar een afvinklijst, niet te complex, waarmee we de leesmotivatie bij de jeugd in Nederland weer snel op peil konden brengen.

Drie menselijke behoeftes

Wat kan ons helpen als we leerlingen de wil om te lezen willen bijbrengen? Laten we eens kijken naar wat onderzoek ons leert over motivatie. Het bekendste denkkader om leerlingen en mensen in het algemeen gemotiveerd te maken is de **zelfdeterminatietheorie**. Deze theorie is afkomstig van de onderzoekers Ryan en Deci en al enkele decennia bekend en zeer grondig onderzocht (Ryan et al., 2023). Centraal daarin staan drie menselijke behoeftes:

competentie

autonomie

verbondenheid

Wie het gevoel heeft iets goed te beheersen, daarbij eigen keuzes kan maken en zich ook met anderen verbonden voelt, is **intrinsiek gemotiveerd**. Intrinsiek gemotiveerd is bijvoorbeeld de voetballer die op straat een bal ziet liggen en zich niet kan weerhouden om er een lekkere trap tegenaan te geven. Hij kan het namelijk goed en hij kan zelf kiezen hoe hard en in welke richting hij de bal schiet. En die verbondenheid? Misschien is die in dit geval niet nodig omdat hij ontzettend goed een bal weg kan schieten, maar het kan ook zijn dat hij in zijn hoofd het joelende publiek hoort dat hem toejuicht vanwege de goal die hij net gescoord heeft. **Competentie, autonomie en verbondenheid** dus. Wie intrinsiek gemotiveerd is, heeft geen enkele aansporing nodig om iets te ondernemen.

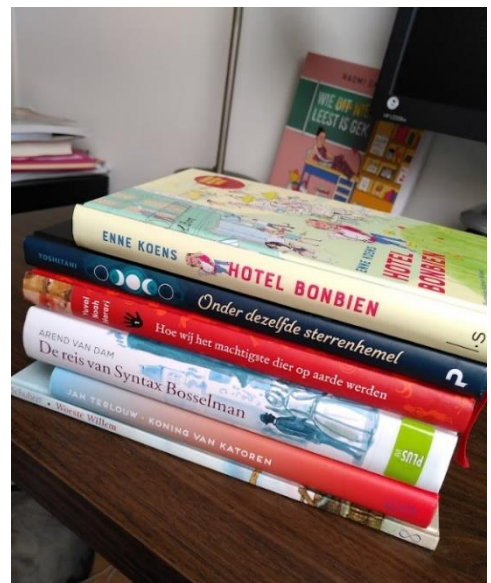
Gaat het om lezen, laat leerlingen dan samenwerken, laat ze zelf keuzes maken en geef ze het gevoel dat ze iets goed kunnen. Hieronder lees je wat tips, zowel voor vrij lezen als wanneer er voor andere lessen gelezen moet worden.

Verbondenheid

- Laat leerlingen eenzelfde boek lezen en bespreken.
- Laat leerlingen alle twee of alle drie een andere tekst lezen over een specifiek onderwerp, waarna ze samen bespreken wat ze te weten zijn gekomen.
- Laat leerlingen samen in de schoolbib een nieuw boek zoeken.

Autonomie

- Laat leerlingen zelf kiezen welk boek of welke tekst ze willen lezen. (Houd de keuze wel beperkt, want anders ontstaat een gevoel van niet kunnen kiezen).
- Heb je vragen bij je lesonderwerp? Laat leerlingen kiezen welke vraag ze willen beantwoorden en daarna de antwoorden uitwisselen.
- Zorg voor een veilig klimaat waarin leerlingen hun eigen mening kunnen geven over een boek, ook als ze het niet waarderen en de meeste anderen wel.

Competentie

- Geef leerlingen die hier baat bij hebben ondersteuning bij hun leestaken, zodat ze hun taak kunnen volbrengen. Denk aan voorkennis aanbrengen of een deel voorlezen.
- Geef de leerlingen voldoende complimenten voor dat wat ze al goed doen.
- Geef goed leesonderwijs.

Het laatste advies klinkt misschien wat vreemd, maar lukt het je school om van alle leerlingen vaardige lezers te maken, dan heb je al een wereld gewonnen. Van de drie factoren competentie, autonomie en verbondenheid, heeft competentie namelijk het grootste effect op motivatie (Bureau et al., 2021). Wanneer de lat bij het aanvankelijk lezen al hoog ligt voor alle leerlingen, is de kans groot dat een positieve spiraal ontstaat (Toste et al., 2020). Leerlingen zullen door hun gevoel van competentie dan graag iets lezen. Door te lezen worden ze weer vaardiger en blijven ze gemotiveerd.

Extrinsieke motivatie

We hebben het tot nu toe over intrinsieke motivatie: niemand hoeft je aan te sporen om iets te doen, je doet het helemaal uit jezelf. Maar ook **extrinsieke motivatie** bestaat. Wordt aan de behoeftes aan competentie, autonomie en verbondenheid niet volledig voldaan, dan zijn er altijd andere factoren die ervoor zorgen dat je iets toch onderneemt. Om een extreme vorm te noemen, als je leerlingen vertelt dat ze straf krijgen als ze een boek niet lezen, zal dat ongetwijfeld tot meer gelezen boeken leiden. Maar dat is natuurlijk niet wat je wilt, een echt gemotiveerde lezer wordt een leerling daar niet van. Extrinsieke motivatie kan er ook heel anders uitzien. Wanneer een leerling beseft dat lezen belangrijk is, waarde heeft (want je moet voor school immers van alles kunnen lezen), zal dat ook motiverend werken, en niet alleen op de korte termijn.

Tips van leerkrachten

Welke tips hebben leerkrachten zelf om de leesmotivatie te verhogen? Nieuwsbegrip was er benieuwd naar en heeft leerkrachten, in de vorm van een prijsvraag, tips laten opsturen. Uit de binnengekomen tips hebben we er drie blij kunnen maken met een boekenpakket. Wat waren hun tips?

De eerste tip is van Ivo Fonteine die lesgeeft in groep 6.

De tijdbom

Iedere week is er een leerling aan de beurt om zijn/haar favoriete boek mee te nemen naar school. De andere leerlingen weten niet wie er op dat moment aan de beurt is. De leerlingen komen bij elkaar in een kring en er gaat een timer lopen. Ze geven elkaar het boek steeds door, als ware het een 'tijdbom'. Is de tijd voorbij, dan mag de leerling die op dat moment het boek heeft, één poging wagen om te raden van wie dit het lievelingsboek is. Raadt de leerling het niet, dan wordt het boek opnieuw als tijdbom doorgegeven. Wordt het wel geraden, dan mag de eigenaar kort vertellen waar het boek over gaat en waarom dit zijn/haar lievelingsboek is. Tot slot mag hij/zij een medeleerling uitkiezen aan wie hij/zij het boek zou aanraden, omdat het ook bij diegene zou kunnen passen.

Ivo licht het zelf toe waarom het werkt. Hij schrijft het toe aan het enthousiasme rondom boeken door de spelvorm, aan het bevorderen van groepsgevoel (de groep doet samen een leuke activiteit en leert

elkaar beter kennen aan de hand van hun boekinteresse) en vooral ook dat leerlingen zelf ambassadeur kunnen zijn van leuke boeken. Kijken we naar de motiverende factoren uit de zelfdeterminatietheorie dan zijn dit zowel **verbondenheid** als **waarde** toekennen die hier een rol spelen. Bij verbondenheid is het het samen bezig zijn rond boeken. Dat leerlingen zelf boek-ambassadeur mogen zijn zal hen ook meer waarde aan lezen doen toekennen.

Ook Aviva Nethe (groep 5) is een van de prijswinnaars en haar idee is om aan toneellezen te doen.

Toneellezen

De kinderen zijn daarbij in de klas verdeeld in toneelleesmaatjes (die je elke 6-8 weken kan wisselen). Ze mogen zelf een boek/hoofdstuk uitkiezen en oefenen twee keer per week 20 minuten om dat hoofdstuk zo mooi en leuk mogelijk voor te lezen.

Dat de leerlingen er zo enthousiast door raken is niet gek, legt Aviva uit, want (a) ze kunnen er heel goed hun fantasie en spel in kwijt, (b) ze dragen heel graag hun geoefende hoofdstuk voor, ook voor lagere groepen binnen de school, en dat bevordert ook nog eens hun voordrachtvaardigheden, en (c) nog belangrijker: de minder sterke, en doorgaans minder gemotiveerde lezers vinden deze manier van lezen echt leuk. Dat is omdat ze niet in hun eentje lezen maar samen met een maatje. Ze zijn meer bezig met het verhaal en hun rol dan dat ze het gevoel hebben het lezen te oefenen. Ze oefenen dus onbewust.

Ook hier kan de zelfdeterminatietheorie veel verklaren. Ten eerste is er heel duidelijk sprake van een gevoel voor **competentie**. Leerlingen oefenen onbewust en worden dus betere lezers. Daarnaast heeft **verbondenheid** hier effect: samen lezen, voorlezen voor jonge kinderen. En ook **autonomie** komt om de hoek kijken: zelf een boek of hoofdstuk uitkiezen. Precies de drie factoren die bijdragen aan intrinsieke motivatie. Aviva schrijft dan ook:

Perfekte activiteit voor tussendoor, begin van de dag of om juist de dag mee af te sluiten. Ik heb de kinderen niet eerder zo enthousiast in de boeken gezien sinds we het toneellezen hebben geïntroduceerd.

Jolynn van den Bos, leerkracht groep 8 en ook ontvanger van het boekenpakket, heeft, zo schrijft ze, 'de gouden tip om het leesplezier van kinderen te vergroten'.

De boekenkring

De werkvorm die ik inzet is de boekenkring. Dit houdt in dat je één of meer keren per week na het leesmoment in de kring gaat en iedereen zijn boek meeneemt. In duo's vertellen de kinderen aan elkaar wat zij hebben gelezen. Daarna is het tijd voor boekpromotie: een kind dat heel enthousiast is leest een fragment voor uit zijn/haar boek. Op deze manier wordt het lezen gestimuleerd, je praat over boeken en maakt elkaar enthousiast. In mijn klas lezen de kinderen supergraag!!

'Je praat over boeken en maakt elkaar enthousiast', schrijft Jolynn. Het is kort omschreven, maar hier zien we vooral de **verbondenheid** weer optreden. Leerlingen delen hun leeservaringen en naast verbondenheid kan het ook tot een gevoel van **competentie** leiden. Praten over wat je gelezen hebt,

kan er al snel toe leiden dat je je boek beter begrijpt, en je dus het gevoel geven dat je een goede lezer bent. Ook **autonomie** zien we hier terug, want leerlingen kunnen hier eigen keuzes maken: niet alleen in het boek dat ze kiezen, maar ook in dat wat ze willen vertellen. De kinderen mogen ook een fragment voorlezen en als ze willen kunnen ze dat natuurlijk vooraf oefenen. Dat maakt dat het voorlezen goed lukt en vergroot dan ook weer het gevoel voor competentie.

Tot slot

Laat je inspireren door de tips in deze Nota Bene en vul voor jezelf dit lijstje aan met eigen creatieve oplossingen. Pas toe wat anderen ook doen: aandacht voor **competentie, autonomie** en **verbondenheid**.

Literatuurlijst

Bureau, J. S., Howard, J. L., Chong, J. X. Y., & Guay, F. (2021). Pathways to Student Motivation: A Meta-Analysis of Antecedents of Autonomous and Controlled Motivations. *Review of Educational Research*, 00346543211042426. <https://doi.org/10.3102/00346543211042426>

Ryan, R., Duineveld, J., Di Domenico, S., Ryan, W., Steward, B., & Bradshaw, E. (2023). We know this much is (meta-analytically) true: A meta-review of meta-analytic findings evaluating self-determination theory. *Psychological Bulletin*, 148. <https://doi.org/10.1037/bul0000385>

Toste, J. R., Didion, L., Peng, P., Filderman, M. J., & McClelland, A. M. (2020). A Meta-Analytic Review of the Relations Between Motivation and Reading Achievement for K–12 Students. *Review of Educational Research*, 90(3), 420–456. <https://doi.org/10.3102/0034654320919352>

Tekst: Paul de Maat is auteur bij Nieuwsbegrip, coördineert Nieuwsbegrip Fictie en is bezig aan een promotietraject rond het onderwerp leesweerstand.

Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl

Alle Nota Benes vind je op www.nieuwsbegrip.nl/page/1052/is-er-een-overzicht-van-de-verschenen-nota-bene-s